

Sivistysvaliokunta

Lasten ja nuorten syrjäytymiseen johtaviin ongelmiin puuttuminen alakouluissa

JOHDANTO

Vireilletulo

Lasten ja nuorten syrjäytymiseen johtaviin ongelmiin puuttuminen alakouluissa (KAA 4/2019 vp): Asia on saapunut valiokuntaan.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- aloitteen tekijöiden edustaja, kansanedustaja Ari Koponen
- aloitteen tekijöiden edustaja, opettaja, terapeutti Katja Kykkänen
- opetusneuvos Jussi Pihkala, opetus- ja kulttuuriministeriö
- erikoistutkija Terhi Tuukkanen, Lapsiasiavaltuutetun toimisto
- opetusneuvos Niina Junttila, Opetushallitus
- ylilääkäri Marke Hietanen-Peltola, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- rehtori Ville Laivamaa, Lappeen koulu
- erityisasiantuntija Mari Sjöström, Suomen Kuntaliitto
- toimitusjohtaja, professori Petri Virtanen, Itsenäisyyden juhluvuoden lastenrahaston säätiö
- edunvalvonnan koordinaattori Anita Westerholm, Finlands Svenska Skolungdomsförbund FSS rf
- toiminnanjohtaja, KT Minna Riikka Järvinen, Kehittämiskeskus Opinkirjo
- puheenjohtaja Hanna Gråsten-Salonen, Koulukuraattorit ry
- ohjelmajohtaja Miia Pitkänen, Lastensuojelun Keskusliitto
- tutkimuspäällikkö Lotta Haikkola, Nuorisotutkimusseura ry
- varapuheenjohtaja, Kokkolan kaupungin sivistysjohtaja Peter Jonhson, Opetus- ja sivistystoimen asiantuntijat OPSIA ry
- koulutusasiainpäälikkö Nina Lahtinen, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry
- hankesuunnittelija Pauliina Turunen, Pelastakaa Lapset ry
- edunvalvonnan asiantuntija Matti Tujula, Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto – SAKKI ry
- puheenjohtaja Adina Nivukoski, Suomen Lukiolaisten Liitto
- edunvalvonnan koordinaattori Emma Holsti, Suomen Opiskelija-Allianssi - OSKU ry
- puheenjohtaja Annarilla Ahtola, Suomen Psykologiliitto ry
- hallituksen jäsen Veli-Matti Hakanen, Suomen Rehtorit ry
- toiminnanjohtaja Ulla Siimes, Suomen Vanhempainliitto ry
- kasvatusohjaaja Minna Lahti
- palvelujohtaja Teija Rajala

Valiokunnan mietintö SiVM 2/2020 vp

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Aseman Lapset ry
- Yksityiskoulujen Liitto ry
- professori Suvianna Hakalehto
- lastenpsykiatrian dosentti Jari Sinkkonen

Julkinen kuulemiskokous

Valiokunta järjesti 19.2.2020 asiasta julkisen kuulemiskokouksen, joka lähetettiin verkkolähetksenä ja taltioitiin. Kokouksessa olivat kuultavina aloitteen tekijöiden edustajat kansanedustaja Ari Koponen ja opettaja, terapeutti Katja Kykkänen sekä opetusneuvos Jussi Pihkala opetus- ja kulttuuriministeriöstä, opetusneuvos Niina Juntila Opetushallituksesta, erityisasiantuntija Mari Sjöström Suomen Kuntaliitosta, koulutusasiainpäälikkö Nina Lahtinen Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry:stä ja toimitusjohtaja, professori Petri Virtanen Itsenäisyyden juhla-voiton lastenrahaston säätiöstä.

KANSALAISALOITE

Aloitteessa esitetään, että on saatettava voimaan laki, joka velvoittaa saamaan jokaiseen maamme alakouluun terapeuttisia valmiuksia omaavan aikuisen.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Oppilaiden hyvinvointia tulee tukea tehokkaasti

Kansalaisaloitteen tavoitteena on tehostaa perusopetuksen oppilaiden hyvinvoinnin edistämistä siten, että jokaisessa perusopetuksen alakoulussa oppilaiden tukena olisi terapeuttisia valmiuksia omaava aikuinen. Aloitteen mukaan kyseinen henkilö pystyisi eheyttävään ja parantavaan lastensuojelutyöhön. Hän kykenisi omalla elämäntaitojen valmentavalla ohjauksellaan ennaltaehkäisemään muun muassa koulukiusaamista ja muita turvallista koulunkäyntiä haittaavia ongelmia sekä parantamaan kaikkien oppilaiden oppimisympäristöjä.

Aloitteen mukaan oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) mukaiset palvelut ovat usein tarjolla muualla kuin koulujen tiloissa, eivätkä ne tämän takia ole tehokkaita. Aloitteessa todetaan, että kiusaaminen ja mielenterveyden ongelmat vaikuttavat suuresti nuorten syrjäytymiseen.

Valiokunta katsoo, että kansalaisaloitteessa on tartuttu aiheelliseen ja todelliseen ongelmaan ja pitää aloitteessa esitetyn tavoin ehdottoman tärkeänä huolehtia siitä, että lasten ja nuorten pahoinvointia ehkäistään ja syntyneisiin ongelmiin puututaan tehokkain ja vaikuttavin toimin.

Koulukiusaaminen on vakava ongelma

Kansalaisaloitteessa tuodaan esille huoli lasten ja nuorten pahoinvoinnista ja syrjäytymisestä, joiden taustalla on usein koulukiusaaminen. Koulukiusaaminen vaarantaa oppilaan oikeuden turval-

Valiokunnan mietintö SiVM 2/2020 vp

liseen oppimisympäristöön. Kiusaaminen on merkittävä pahoinvointia aiheuttava tekijä nuoren kehityksessä ja vakava uhka terveydelle, hyvinvoinnille ja koulumotivaatiolle. Kiusatuksi tulemiseen liittyvät kokemukset usein vaikuttavat pitkälle aikuisikään. Esimerkiksi Nuorisotutkimusverkostossa toteutetussa haastattelututkimuksessa (Gretschel & Myllyniemi, tulossa) tuli esiin, että koulutuksen ja työn ulkopuolella olevilla nuorilla on usein ollut kouluaikanaan kiusaamiskokemuksia.

Viimeisimmissä kouluterveyskyselyn tuloksissa (Kouluterveyskysely 2019, THL) tulee esille, että kiusaamista, syrjintää, väkivaltaa ja seksuaalista häirintää esiintyy edelleen kouluissa, oppilaitoksissa ja vapaa-ajalla. Kouluterveyskyselyn neljäs- ja viidesluokkalaisia koskevassa aineistossa 34 prosenttia vastaajista ilmoitti tulleen kiusatuksi lukuvuoden aikana. Noin seitsemän prosenttia ilmoitti tulleen kiusatuksi kerran tai useita kertoja viikossa. Vuotta 2019 koskevat tulokset eivät juurikaan poikkea vuoden 2017 vastaavista tuloksista.

Valiokunta katsoo, että vaikka kiusaaminen, mielenterveysongelmat ja syrjäytyminen ovat kiinteässä yhteydessä toisiinsa ja kiusaamiseen puuttuminen terapeuttisin menetelmin olisi merkittävässä osassa syrjäytymiskehityksen ehkäisyssä, tulee tunnistaa, että syrjäytymisen syyt ovat monimutkaiset. Valiokunnan saaman asiantuntijalausannon mukaan rekisteritutkimuksessa on osoitettu, että kasautuvan huono-osaisuuden taustalla on usein rakenteellisia tekijöitä, kuten köyhyyttä, työttömyyttä ja rikkonaisia perhesuhteita. Lisäksi Suomessa tehtyjen tutkimusten mukaan yksi keskeisimpiä riskitekijöitä lasten mielenterveysongelmille ja syrjäytymiselle on vanhempien psyykinen sairaus. Kansainvälisissä tutkimuksissa ja suomalaisissa rekisteritutkimuksissa koulutustason, toimeentulovaikeuksien ja mielenterveysongelmien on todettu siirtyvän seuraavaan sukupolveen. Valiokunta pitää tärkeänä, että yksittäisiin kiusaamisiin puuttumisten lisäksi tunnistetaan pahoinvointia synnyttäviä rakenteellisia tekijöitä ja etsitään ratkaisuja niihin.

Kiusaamisen, syrjinnän ja rasismien kohteeksi joutuvat useammin monikulttuurisesta taustasta tulevat sekä maahanmuuttajalapset ja -nuoret ja kodin ulkopuolelle sijoitetut sekä toimintarajoitteiset ja sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön kuuluvat lapset ja nuoret. Haavoittuvassa asemassa ovat myös erityistä tukea kouluympäristöissä tarvitsevat lapset.

Kiusaamisen, pahoinvoinnin ja syrjäytymisen ongelmiin puuttumista vaikeuttaa ongelmien ja niiden syiden moninaisuuden lisäksi niiden ulottuminen koulujen lisäksi lasten ja nuorten muihin elinpiireihin. Kouluikäisten toisiinsa kohdistamaa kiusaamista esiintyy myös esimerkiksi sosiaalisessa mediassa.

Vaikka ongelma on monisyinen ja sillä on laajoja ulottuvuuksia, valiokunta katsoo, että koulu on keskeisessä asemassa lasten ja nuorten ongelmien havaitsemisessa ja niihin puuttumisessa. Kouluilla on merkittävä tehtävä huolehtia lasten ja nuorten terveestä kasvusta; koulu on keskeinen osa lasten ja nuorten jokapäiväistä elämää useiden vuosien ajan ja kasvatus on koulun tehtävä opetuksen ohella. Koulun merkitys on tärkeä erityisesti silloin, kun lapsen mahdollisuudet saada tukea omilta vanhemmiltaan ovat vähäiset. Koulun tulee tukea mm. oppilaiden ryhmäytymisen taitoja ja tarjota turvallisia ympäristöjä niiden harjoitteluun. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisten mielenterveystaitojen opettamisen on hyvä oppiaineiden sisältöjen lisäksi ulottua osaksi koulun toimintakulttuuria.

Valiokunnan mietintö SiVM 2/2020 vp

Valiokunta katsoo, että mielenterveyttä ja hyvinvointia edistävät myös hyvät tunne- ja vuorovaikutustaidot. Niiden omaksuminen on tärkeää perusopetuksessa ja jo varhaiskasvatuksessa, koska ne auttavat kertomaan omista tunteista ja kokemuksista, ymmärtämään toisten tunteita sekä keskustelemaan vaikeistakin asioista. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjaantumista tukevaa ohjaamista on tarpeen järjestää myös osana mediakasvatusta, jotta lisättäisiin ymmärrystä siitä, että myös digitaalisilla alustoilla esiintyvä kiusaaminen on vahingollista.

Normit oppilaan hyvinvoinnin tuen perustana

Lapsen oikeudellisen aseman näkökulmasta on tärkeää, että koulunkäynti on järjestetty paitsi pedagogisesti tarkoituksenmukaisella tavalla myös voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti. Oppilaan on voitava hoitaa oppivelvollisuutensa asianmukaisissa olosuhteissa ja ilman häiriötekijöitä, kuten kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan uhkaa.

Oppilaiden hyvinvointi ja sen turvaaminen on lainsäädännössä otettu huomioon monin tavoin. Perusopetuslaissa (628/1998) on useita säännöksiä, jotka velvoittavat opetuksen järjestäjää huolehtimaan oppilaidensa hyvinvoinnin turvaamisesta ja edistämisestä koulun eri toiminnoissa. Perusopetuslaissa muiden muassa turvataan jokaisen oppilaan oikeus turvalliseen oppimisympäristöön, sekä fyysiseen että psyykkiseen. Lisäksi opetus tulee järjestää oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti ja siten, että se edistää oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä.

Laissa säädetään opetuksen järjestäjän velvollisuudesta huolehtia oppilaan tarpeiden niin vaaties- sa oppimisen ja koulunkäynnin tuesta ns. kolmiportaisen tuen mallin — yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki — mukaisesti. Tuki voi olla oppilaan yksilöllisten tarpeiden mukaisesti pedagogisia erityisjärjestelyjä ja/tai oppilashuollon toimia lyhyt- tai pitkäkestoisesti järjestettyinä.

Valiokunta kiinnittää huomiota asiantuntijakuulemisessakin esille tuotuun ns. kolmiportaisen tuen malliin kohdistuneeseen kritiikkiin. Huolina on tuotu esiin mm. se, onko ns. kolmiportaisen tuen mallilla pystytty riittävästi kohdentamaan tukea oppilaan tarpeiden mukaisesti ja yhdenvertaisesti koko maan tasolla. Lisäksi tuen järjestämistä on pidetty liian byrokraattisena. Valiokunta viittaa julkisen talouden suunnitelmasta (VNS 2/2019 vp) ja valtion talousarviosta (HE 29/2019 vp) antamaansa lausuntoon (SiVL 3/2019 vp) ja tähdentää ns. kolmiportaisen mallin mukaisen tuen toteuttamista siten, että se vastaa mahdollisimman vaikuttavasti oppilaiden yksilöllisiin tarpeisiin ja että palvelut ovat yhdenvertaisesti oppilaiden saatavilla koko maan kattavasti. Lausunnossaan valiokunta kiinnitti huomiota tuen toimivuuden ja esimerkiksi inklusion soveltuvuuden säännölliseen arviointiin sekä sen yhteydessä havaittuihin epäkohtiin puuttumiseen.

Oppilaiden hyvinvoinnin turvaamisesta on määräyksiä myös perusopetuslain nojalla annetuissa perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (22.12.2014, Dnro 104/011/2014), joita noudattaen opetuksen järjestäjät ovat tehneet omat suunnitelmansa kouluissaan noudatettaviksi. Valiokunta katsoo, että perusteissa on monipuolisesti tunnistettu oppilaiden hyvinvoinnin tukemisen ulottuvuudet. Opetussuunnitelman yleisissä osioissa ja oppiaineiden sisällöissä on kirjauksia, jotka korostavat opetushenkilöstön kokonaisvaltaista vastuuta edistää perusopetuksen kasvatukselle ja opetukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamista.

Valiokunnan mietintö SiVM 2/2020 vp

Opetussuunnitelman perusteissa korostetaan myös osallistavan ja yhteisöllisen toimintakulttuurin kehittämistä sekä hyvinvoinnin edistämistä muun muassa ohjauksella ja oppilashuollon palveluilla. Opetussuunnitelman perusteiden mukaan tavoitteena on luoda kouluihin toimintakulttuuria, joka edistää oppimista, osallisuutta, hyvinvointia ja kestävästä elämäntapaa. Perusteiden mukaan vastuu oppilaiden hyvinvoinnista kuuluu koko kouluyhteisölle: lähtökohtana on koulussa toimivien aikuisten yhteinen vastuu ja huolenpito jokaisen oppilaan hyvästä ja turvallisesta koulupäivästä.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) tarkoituksena on turvata oppilaiden hyvinvointi oppimisyhteisön ja yksilön näkökulmasta sekä ennalta ehkäisevin ja korjaavin toimenpitein. Kyseisessä laissa säädetään mm. ammattihenkilöiden — koulupsykologin, koulukuraattorin, terveydenhoitajan ja lääkärin — palvelujen järjestämisestä sekä monialaisesta opiskeluhuollon yhteistyöstä.

Hyväksyessään oppilas- ja opiskelijahuoltolain eduskunta edellytti vastauksessaan (EV 218/2013 vp), että opetus- ja kulttuuriministeriö seuraa ja arvioi lain vaikutuksia opiskeluhuollon vaikuttavuuteen, tehostumiseen, palvelujen saatavuuteen ja henkilöstön riittävyyteen eri puolilla maata. Asiaa koskevassa opetus- ja kulttuuriministeriön selvityksessä (18.6.2018) osoitetaan oppilas- ja opiskelijahuoltolain olleen kokonaisuutena myönteisiä vaikutuksia lasten ja nuorten hyvinvointiin kaikilla kouluasteilla. Selvityksessä tuodaan esille, että lain mukaiset toimintatavat eivät kuitenkaan olleet juurtuneet koulu- ja oppilaitosyhteisöihin yhtenäisen toimintakulttuurin muodostamiseksi. Haasteina tuodaan esille opetushenkilöstön opiskeluhuollon tietämyksen puute sekä kaikkia opiskeluhuollon toimijoita koskeva lain soveltamisohjeiden huono tuntemus. Lisäksi opiskeluhuoltopalveluiden tiedottamisessa opiskelijoille katsottiin olleen parannettavaa. Kansalaisaloitetta koskevassa valiokunnan asiantuntijakuulemisessa tuotiin esille, että opiskeluhuollon henkilöstöresurssit ovat parantuneet, mutta eivät tarpeeseen nähden riittävästi, ja palvelujen riittävyydessä on kuntakohtaisia eroja.

Valiokunta painottaa opiskeluhuollon tuen järjestämistä oppilas- ja opiskelijahuoltolain edellytetyn mukaisesti. Ensisijaisen tärkeää on huolehtia, että oppilaat saavat tarvitsemansa tuen riittävän varhaisessa vaiheessa, ja tuen järjestämisen riittävästä resursseista.

Valiokunta toteaa, että nuorisotyö kouluissa ja oppilaitoksissa on päätetty ottaa yhdeksi nuorisolain (1285/2016) mukaisten valtakunnallisten nuorisotalouden osaamiskeskusten painopistealueeksi valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelman 2020—2023 painopisteiden mukaisesti. Valiokunta pitää tätä hyvänä ja katsoo, että nuorisotyön tuominen osaksi kouluyhteisöä on yksi hyvä keino lisätä koulujen yhteisöllisyyttä.

Kehittämishankkeet

Esimerkiksi kansalaisaloitteessa on viitattu Keravan kokeiluun ja sen myönteisiin tuloksiin oppilas-, opettaja- ja yhteisötasolla. Valiokunta pitää tärkeänä, että kunnat voivat kokeilla uusia toimintatapoja ja niistä saatujen kokemusten perusteella päätyä paikallisesti parhaiten toimiviin ratkaisuihin voimassa olevan lainsäädännön rajoissa. Muun muassa aloitteessa kuvatun kaltaisia kokeiluhankkeita on tarkoituksenmukaista tukea. Käytännössä tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi Ke-

Valiokunnan mietintö SiVM 2/2020 vp

ravalla kokeillun pilotin laajentamista ja sen kaltaisen toiminnan testaamista edelleen joillakin muilla paikkakunnilla valtionavustusten tukemana.

Hyviä kokemuksia on saatu myös useista muista koulun toimintatapojen kehittämistä koskevista hankkeista. Esimerkiksi Lappeenrannassa on saatu hyviä kokemuksia kouluttamalla satoja opettajia pitkäkestoiseen ratkaisukeskeiseen neuropsykiatrisen valmentajan pätevyyteen, mikä on muuttanut toimintakulttuurin kouluissa ratkaisukeskeiseksi. Toimintatapa on kirjattu kunnan opetussuunnitelmaan, mikä vahvistaa sen juurtumista yhdenmukaisesti osaksi eri koulujen toimintaa. Esimerkkinä hyvistä toimintatavoista on tuotu esille myös psykiatrisen sairaanhoidon jalokauttaminen osaksi koulujen toimintaa, mistä on hyviä kokemuksia muun muassa Turussa.

Myönteisiä kokemuksia on saatu myös ProKoulu -toimintamallista. Se on tutkimustietoon perustuva käyttäytymisen ongelmien ennaltaehkäisyyn tehty koulun toimintamalli, jota on kehitetty opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella Itä-Suomen ja Jyväskylän yliopiston sekä Niilo Mäki -instituutin yhteistyönä. Toimintamallia on tutkittu ja kokeiltu Suomessa vuodesta 2013 alkaen yli kuudessakymmenessä koulussa. ProKoulu ei ole projekti vaan malli toteuttaa perusopetuksen uutta opetussuunnitelmaa, yhteisöllistä oppilashuoltoa ja käyttäytymiseen kohdennettua kolmiportaista tukea.

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmassa on useita panostuksia tuleviin hankkeisiin, joiden tavoitteena on parantaa lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaamisen edellytyksiä varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa. Panostuksia kohdennetaan opetukseen, aamu- ja iltapäivätoimintaan, koulupäivän aikaisten harrastusmahdollisuuksien lisäämiseen ja opiskeluhuoltoon. Kertaluonteisena lisäpanostuksena toteutetaan vuosina 2020—2022 perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen laatu- ja tasa-arvo-ohjelmat. Näistä perusopetukseen kohdennetaan yhteensä 180 miljoonaa euroa ja varhaiskasvatukseen yhteensä 125 miljoonaa euroa. Valiokunta viitaten julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2020—2023 (VNS 2/2019 vp) ja talousarvioehdotuksesta vuodelle 2020 (HE 29/2019 vp) antamaansa lausuntoon (SiVL 3/2019 vp) pitää edellä todettuja rahoituksen kohdennuksia erittäin tärkeinä.

Perusopetuksen laadun ja tasa-arvon kehittämisohjelmaa toteuttavassa Oikeus oppia -kehittämisohjelmassa kehitetään erityisopetuslainsäädännön ja inklusion toimeenpanoon liittyviä hyviä toimintamalleja, näiden toimivuutta ja resurssien riittävyyttä mm. oppilaiden yhdenvertaisuuden ja opettajien jaksamisen, opetustyön riittävän resursoinnin ja ryhmäkokojen näkökulmista. Kehittämisohjelmassa muiden muassa vahvistetaan kolmiportaista tukea lisäämällä resursseja samanaikaisopetukseen, erityisopetukseen ja oppilaanohjaukseen. Toimenpiteeseen suunnataan yhteensä 50 miljoonaa euroa vuosille 2020—2022. Toimenpiteessä myös koordinoidaan parhaita käytäntöjä ja kehitetään opetusalan johtamista. Kehittämisohjelmaan kuuluu myös varhaiskasvatuksen laadun ja tasa-arvon parantamisen toimenpiteitä, kuten esimerkiksi lapsen oppimisen tuen ja inklusion edistäminen selvittämällä nykyisiä käytäntöjä ja kehittämistarpeita sekä kehittämällä varhaiskasvatukseen sopiva tuen rakenne ja malli. Valiokunta toteaa, että edellä todetuilla hankkeilla vastataan monipuolisesti kansalaisaloitteessa esitettyyn tarpeeseen vahvistaa oppilaiden hyvinvoinnin tukemista.

Oppilaiden hyvinvoinnin tukemisen edistämistä koskevia hankkeita on toteutettu myös aikaisemmillä hallituskausilla. Esimerkiksi edellisellä hallituskaudella valtionavustuksina osoitetulla ns.

Valiokunnan mietintö SiVM 2/2020 vp

tasa-arvoavustuksella rahoitettiin hankkeita joustavien toimintamallien, rakenteiden ja käytänteiden kehittämiseksi esi- ja perusopetuksessa. Lisäksi hankkeissa edistettiin inklusiivista toimintakulttuuria kaikkien oppilaiden oppimisen ja osallisuuden sekä riittävän varhaisen tuen varmistamiseksi sekä lähikouluperiaatteen edistämiseksi.

Valiokunta pitää tärkeänä, että kouluja ja varhaiskasvatusta oppimis- ja kasvuympäristöinä kehitetään johdonmukaisesti ja toiminnan laadun parantamiseksi arvioidaan mahdollisuuksia tehdä asioita toisin kuin mihin on totuttu. Hyvä esimerkki uudeltaisesta toimintatavasta on opetus- ja kulttuuriministeriön kehittämishanke, jossa kehitetään ns. Islannin mallista Suomeen soveltuvaa mallia koulupäivän aikaiseen harrastustoimintaan.

Kokeilutoiminnan yhteyteen on tärkeää liittää tiivis seuranta ja arviointi luotettavan tiedon saamiseksi kokeilun onnistumisesta. Kokeiluun on hyvä tarpeen ja mahdollisuuksien mukaan liittää myös tutkimus, mikä kerryttäisi tutkittua tietoa kouluissa hyödynnettäväksi.

Toimintatapojen kehittämisen rinnalla on valiokunnan mielestä välttämätöntä huolehtia siitä, että hyvistä käytänteistä kootaan tietoa perusopetuksen valtakunnallisen ja paikallisen kehittämisen tueksi. Resurssien tehokkaaksi käyttämiseksi tulee huolehtia siitä, että tietoa jaetaan ja hyväksi koettuja malleja otetaan käyttöön sekä tarvittaessa kehitetään edelleen.

Valiokunta pitää hyvänä, että lasten ja nuorten hyvinvoinnin tuen kehittämistä tarkastellaan varhaiskasvatuksesta alkaen ja eri koulutusasteilla, ja tähdentää erityisen huomion kiinnittämistä myös nivelvaiheisiin. Valiokunta korostaa ongelmiin puuttumista riittävän varhaisessa vaiheessa. Tätä tukee hallitusohjelman kirjaus, jonka mukaan hallituskaudella tullaan panostamaan varhaiskasvatuksen kolmiportaisen tuen mallin kehittämiseen, mitä valiokunta kannattaa. Samoin valiokunta pitää tärkeänä opetus- ja kulttuuriministeriön suunnitelmaa selvittää kaksivuotisen esiopetuksen toteutukseen liittyvää lainsäädännöllistä perustaa, laajuutta ja toteutuksen kustannusvaikutuksia.

Yhteenveto ja johtopäätökset

Valiokunta katsoo, että voimassa oleva lainsäädäntö on hyvä perusta lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaamiseksi ja edistämiseksi kouluissa. Perusopetuslaki ja sen nojalla annetut määräykset sekä oppilas- ja opiskelijahuoltolaki muodostavat kokonaisuuden, joka velvoittaa jo tällä hetkellä opetuksen järjestäjän monialaisena yhteistyönä huolehtimaan siitä, että koulun toiminnat järjestetään oppilaiden hyvinvointi turvaten ja että oppilaat saavat tarvitsemansa yksilöllisen ja yhteisöllisen tuen riittävän varhaisessa vaiheessa. Lainsäädäntö antaa mahdollisuuden myös toiminnan edelleen kehittämiseksi sekä paikallisesti että valtakunnallisesti. Siten lainsäädäntö yhdessä toteutettujen ja meneillään olevien kehittämishankkeiden kanssa vastaa osaltaan hyvin kansalaisaloitteessa esitettyyn tarpeeseen huolehtia lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaamisesta entistä vaikuttavammin.

Valiokunta toteaa, että uusia säännöksiä, jotka velvoittavat opetuksen järjestäjän palkkaamaan kouluihin uusia ammattihenkilöitä nykyisin säädettyjen ammattihenkilöiden lisäksi, ei ole tarkoituksenmukaista antaa. Kansalaisaloitteessa kuvattu oppilaan tukeminen on osa opettajan, terveydenhoitajan, lääkärin, kuraattorin ja psykologin arjen työtä kouluissa. Lisäksi opetuksen järjestä-

Valiokunnan mietintö SiVM 2/2020 vp

jällä on mahdollisuus tarvittaessa palkata kouluun muita kuin lainsäädännön edellyttämiä ammattihenkilöitä, esimerkiksi nuorisotyöntekijä tai psykiatrinen sairaanhoitaja. Tässä on kuitenkin hyvä ottaa huomioon mahdollinen riski eri ammattihenkilöiden päällekkäisestä työstä, joka on ongelmallista resurssien järkevän käytön kannalta ja saattaa aiheuttaa epäselvyyttä siitä, kenen ammattihenkilön puoleen oppilaan tulee kussakin tilanteessa kääntyä. Valiokunta toteaa, että ennalta ehkäisevässä työssä hyviä tuloksia voidaan saada myös koulujen ja eri hallinnonalojen, kuten nuoriso- ja kulttuuritoimen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon, tiiviillä yhteistyöllä.

Valiokunta katsoo, että ensisijaista on parantaa nykyisen lainsäädännön toimeenpanon vahvistamista toimintoja kehittämällä kaikilla koulutusasteilla. Opetustoimen henkilökunnan ja päätöksiä tekevien tahojen valmiuksista ja osaamisesta toteuttaa lainsäädäntöä on huolehdittava. Erittain oleellista on varmistaa, että palvelut oppilaiden tukemiseksi kohdennetaan oikein ja niihin turvataan riittävät resurssit siten, että mm. koulukuraattori- ja psykologipalveluja on riittävästi koko maan kattavasti, myös ruotsinkielisten palvelujen osalta. Samoin tärkeää on varmistaa, että palvelut ovat oppilaille saatavilla matalalla kynnyksellä mahdollisuuksien mukaan suoraan kouluissa ja oppilaitoksissa, joissa tavoitetaan koko ikäluokka, ja että oppilas saa yksilöllisten tarpeidensa mukaisen tuen viipymättä.

Huomiota tulee kiinnittää myös palveluprosessien selkeyteen, tehokkuuteen ja hyvään johtamiseen palvelujen liiallista siiloutumista välttämällä. Koulussa noudatettavat yhteiset ja kaikkien tiedossa olevat kasvatuseriaatteen — positiivisen palautteen toimintatapa ja oppilasta arvostava ilmapiiriä vaalien — vahvistavat hyvän oppimisen ja kasvun ympäristön luomisen edellytyksiä. Pahoinvointia ennaltaehkäisevän sekä yhteisöllisen ja yhteisvastuullisen toimintakulttuurin kehittäminen on avainasemassa. Merkityksellistä on myös oppilaiden ja heidän vanhempiensa näkemysten huomioon ottaminen ja heidän osallisuutensa koulun toiminnassa sekä perheiden tukeminen ongelmien ylisukupolvisen jatkumisen ehkäisemiseksi.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sivistysvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hylkää kansalaisaloitteeseen KAA 4/2019 vp sisältyvän ehdotuksen.

Valiokunnan mietintö SiVM 2/2020 vp

Helsingissä 19.3.2020

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Paula Risikko kok
varapuheenjohtaja Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Sanna Antikainen ps
jäsen Marko Asell sd
jäsen Jukka Gustafsson sd
jäsen Veronika Honkasalo vas
jäsen Kaisa Juuso ps
jäsen Emma Kari vihr
jäsen Hilikka Kemppi kesk
jäsen Anneli Kiljunen sd
jäsen Pasi Kivisaari kesk
jäsen Ari Koponen ps
jäsen Sari Multala kok
jäsen Mikko Ollikainen r
jäsen Sari Sarkomaa kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Lahtinen

**Valiokunnan mietintö SiVM 2/2020 vp
Vastalause**

VASTALAUSE

Perustelut

Perustuslaissa on turvattu jokaiselle oikeus henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Myös perusopetuslaissa on vahvistettu näiden oikeuksien toteutumista mainitsemalla, että oppilasta on suojattava väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Koulukiusaaminen voi olla yleisnimenä pahoinpitelylle, kiristykselle, laittomalle uhkaukselle, kunnianloukkaukselle, vapaudenriistolle ja pakottamiselle, jotka kaikki ovat rikoslaissa mainittuja rikoksia.

Rehtorin ja opettajien päävastuu on opettamisessa, mutta jatkuvasti kasvava työmäärä ajaa heidät todella ahtaalle. Perussuomalainen ryhmä katsoo, että nuorten tukeminen entistä vahvemmin kouluissa ja oppilaitoksissa on tärkeä syrjäytymiseltä suojaava tekijä.

Perusopetuslain 29 pykälän, lukiolain 21 pykälän ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 28 pykälän nojalla oppilaalla ja opiskelijalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Katsomme, että nämä lainkohdat eivät täyty tällä hetkellä.

Opetustoimesta vastaavat kouluissa työskentelevät henkilöt, säätiöt, kansalaisjärjestöt ja yksityiset ihmiset ovat pitkään etsineet keinoja, joilla koulukiusaaminen voitaisiin estää ja saada aikaan pysyvästi turvallinen, rauhallinen ja optimaalinen oppimisympäristö kouluhimme ympäri Suomen.

Perussuomalaisten mielestä koulumaailmaan tulee jalkauttaa uusia toimintamalleja yhä vaatimamman ja laajemmaksi kehittyvän kouluyhteisön tueksi.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että eduskunta kehottaa hallitusta ryhtymään kansalaisaloitteen KAA 4/2019 vp mukaisiin toimenpiteisiin uudistuksen toteuttamiseksi.

Helsingissä 19.3.2020

Sanna Antikainen ps
Kaisa Juuso ps
Ari Koponen ps